

באיל תערוג

שנה ב'

גליון 105

פרשת ראה

שנת תשע"ה

פנינים על פרשיות השבוע וענינה דיומא

מרבן של ישראל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א מספריו הק' ומכתבי תלמידים

פניני הפרשה

ונשאל רבנו מח"א שליט"א אם לאדם יש מוכים אחד, ויש לו ב' עבדים למי יתן את המוכים, ואמר שיניח בניהם ויטלתק, ואינו נוגע לו מי מהם יקח. ומרן הגר"ח ק שליט"א אמר דיעשו גורל. ומרן הגר"ק שליט"א אמר שיתן למי שירצה.

אעלה בתמר

ויש לעיין 6 בהא דנכסי רשעים אפילו שבמקום אחר ישרפו, אם יש חיוב על הרשע שעבדל העבודה זרה להודיע 8 לבית דין שיש לו נכסים במקום אחר כדי שישרפו אותם, או דהמצוה מוטלת רק על הבית דין אבל הוא עצמו אינו מחוייב בזה, רק דאפשר שיש עליו מצוה לסייע לבית דין לקיים מצותן אבל מצד עצמו אין לו מצוה לדאוג שישרפו נכסיו 10. (אילת השחר יבמות דף ט' ע"א ד"ה והנה יש לעיין)

לא תתגודדו

בנים אתם לה' אלקים לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת (דברים י"ד א')

לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות. (יבמות דף י"ג ע"ב).

האיסור דוקא כשנראה האגודות לבני אדם

נראה דאיסור לא תתגודדו דלא תעשו אגודות אגודות הוא דוקא כשנראה לבני אדם האגודות אגודות, וכן משמע ברש"י (יבמות דף י"ג ע"ב ד"ה לא תעשו) שכתב דהאיסור לעשות אגודות אגודות הוא משום דנראה כב' תורות 11. וזה הביאור בהא דאין לא תתגודדו בחלוקי המנהגים באיסור עשיית מלאכה בערב פסח משום דהרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה (כמבואר בגמ' שם), והיינו דכשלא ניכר שנוהג אחרת מאנשי המקום אין בזה איסור.

ולפי זה נראה דאם נוהגין שני מנהגים חלוקין בשני מקומות מרוחקים שאין יודעין זה מזה לא שייך האיסור דלא תתגודדו דלא מיחזי כשני תורות. וזהו גם כן סברת הגמרא במסקנת הסוגיא (שם) דדוקא ב' בתי דינים בעיר אחת אסור דאז נראה יותר כב' תורות אבל ב' בתי דינים בשתי עיירות מותר. (אילת השחר יבמות דף י"ג ע"ב ד"ה התם היראה אומר)

באיסור דאורייתא

יש לעיין מה שייך בדאורייתא לא תתגודדו, דבשלמא בתקנות חכמים כגון מקרא מגילה ואיסור עשיית מלאכה בערבי פסחים שייך איסור לא תתגודדו על עצם מה שתקנו חכמים מנהגים חלוקים שאלו יעשו כך ואלו יעשו כך, אבל בדאורייתא הרי לא שייך לא תתגודדו אלא כשאחד סבור כך ונוהגין במקומו כמותו ואיך סבירא ליה להיפך ונוהגין כן במקומו, ובזה מה שייך לא תתגודדו הא כל אחד סבור שכל המקומות צריכים לנהוג כדעתו ומה הטענה עליו במה שנוהגין במקום אחר שלא כדון לפי שיטתו. (אילת השחר יבמות דף י"ג ע"ב ד"ה והנה יש לעיין)

6 בחקירה זו איפלו המשנת חכמים והמנחת חינוך, דבמניח מצוה תס"ו נקט בפשטות דמצות ושרפת מוטלת על כל ישראל ומי שעבר ונהנה מעושה"כ ביטל מ"ע ז', אך הביא שם דהמשנ"ח כתב דהמצוה היא רק על הב"ד ולא על כל יחיד ויחיד.
7 לכאן ספק זה אינו דוקא על הרשע שעבד, אלא נידון כללי האם חיוב השריפה הוא רק על הב"ד או על כל יחיד ויחיד (וראה הערה: המשנ"ח והמנחת חינוך), וכל מי שיוודע על הנכסים צריך להודיע. ואפשר שגם רבינו נקט הספק על הרשע אורחא דמילתא נקט שהחוטא יודע היכן נמצאין נכסיו ולא דוקא.
8 זה ברור דנכסי רשעים אסורין בהטאה כדכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (ויג יח), והנהנה מהן עובר בל"ת ולוקה (רמב"ם ע"ז פ"ד ה"ז), וא"כ בודאי יש חיוב לחוטא להודיע לרבים שלא יהנו מהם, וכמו שמצינים את הערלה והרבעי והקברות שלא יכשלו בהם כמבואר בב"ק ס"ט, אלא שהנידון כאן על המצות שריפה אם מחוייב להודיע כדי שישרפם או שאינו מחוייב על זה.
9 כענין חקר רבינו בכל מחוייבי מיתות בית דין אם המצוה מוטלת רק על הב"ד שיהרגוהו או שהמצוה גם עליו עצמו להמציא את עצמו לדין הב"ד שיקיימו בו חיובו. עיין בזה לרבינו באה"ח ש"י?
10 הנה ביבמות ט. יש ה"א במ"מ גבי עיר הנדחת שיחא חילוק לענין הקרבן בין רבים שחטאו ליחידים שחטאו, וצ"ב דהחילוק בין יחיד לרבים שייך רק כלפי דינים שחלים על העיר אבל כלפי דין הקרבן שהוא חיוב שחל על היחיד מה נפ"מ במה שיש עוד רבים שחטאו, והוכיח מזה רבינו [בהמשך הדברים באילת השחר כאן] דבאמת גם הדין שריפה חל על היחיד וגם לו עצמו יש דין שיאבדו נכסיו, וא"ש שליחיד עצמו יש דין שמים אחר ביחידים בממורבים ולכן ס"ד שגם קרבנו ישנתה, וא"ש היטב, עכ"ל.
ענין לרבינו משי"כ לפרש אם נאמר שעי"י פסה"ד חל גם עליו דין שצריך לעשות שישרפו נכסיו, ולא רק מצד מצות ביד, אלא עליו גופיה נמי רמיא חיובא, דיתבאר הסוגיא שם דס"ד דישנתה הקרבן בין יחידים למרובים, ע"ש בדברי רבינו בזה.
11 ז"ל רש"י ביבמות שם: לא תעשו אגודות אגודות דנראה כנוהגין ב' תורות כשקורין כפרים את המגילה ביום כניסה ועיירות גדולות ב"ד ומקורין חומה בטי"ו.

כי טוב לו עמך

והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך. (ראה טו, טז)

ובגמ' קידושין (כ, א) כי טוב לו עמך - עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן, מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי, כקונה אדון לעצמו.

לא תעשון כן לה' אלוהיכם

לא תעשון כן לה' אלקיכם (דברים י"ב ד')
פירש רש"י: אזהרה למוחק את השם ולנותן אבן מן המזבח או מן העזרה. [וכן הוא בספרי].

יש לעיין, בממון ששייך להקדש ואין בו איסור מעילה, אם יהיה איסור מן התורה לגזול, דלא מצינו איסור לגזול מהקדש רק מדין מעילה. אמנם להפסיד גם כן אסור מן התורה, וילפינן זה מלא תעשון כן לה' אלוהיכם, כמבואר במכות דף כ"ב [ע"א], ולכאורה לגזול אינו אחרת מלהפסיד, ואפשר דהאיסור להשחית ולהפסיד הקודש הוא גם כן מחמת דין קדושה שיש בו, ולכן אסור לבשל בעצי הקדש מחמת קדושתם, אבל בממון הקדש שאין עליו קדושת מעילה, אפשר דאין איסור מן התורה, לא לגזול ולא להפסיד. והנה כתב המרדכי בפרק בני העיר, והובא בבית יוסף [אורח חיים] סימן קנ"א, דבית הכנסת נקרא מקדש מעט, ולכן אסור לנתון דבר מבית הכנסת, ומביא על זה דברי הספרי, דילפינן מקרא דלא תעשון כן לה' אלוהיכם, איסור לנתון מההיכל או מהמזבח, ומשמע קצת, דגם בבית הכנסת זה אסור מן התורה, ובודאי דאיסורו מחמת דקדושת בית הכנסת הוי כקדושת המקדש, אבל לא מצד דין ממון. ואם כן אפשר דבהקדש שאין בו דיני קדושה לגבי מעילה, ואינו אלא ממון הקדש, אינו עובר מן התורה אם מפסידו. (אילת השחר בבא בתרא דף כ"ו ע"ב ד"ה כן יש לעיין למ"ד)

עיר הנדחת

החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב (דברים י"ג ט"ז)
מכאן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין שבחוצה לה פליטין, ושל רשעים בין שבתוכה בין שבחוצה לה הרי אלו אובדין. (סנהדרין דף ק"א ע"ב).
יש לעיין בדין עיר הנדחת דממונם נשרף, אם זהו מדיני העיר שחל דין כללי על העיר ליאבד עם ממונה, או שזהו דין שחל על כל יחיד ויחיד לעצמו דממונו אבד. והנה ממנה דנכסי צדיקים שבתוכה אובדין מוכח שהוא דין על העיר ולא עונש על היחיד דהא גם נכסי הצדיקים אבדו, אבל ממנה שנכסי רשעים אפילו שמחוץ לעיר אובדין מוכח דחל דין עונש על היחיד. וצריך לומר דתרי דיני איתנהו ביה דין כללי על העיר וגם דין על כל יחיד.

1 כגון למ"ד אין מעילה בגידולין, ומ"מ זה שייך להקדש כמבואר בשטמ"ק ב"ב עט. [מדברי רבינו].
2 בספר דבר אברהם ח"ב סימן י"ב אות י"א כתב דבעיר הנדחת יש ב' דיני שריפה, א. שריפת שללה כדכתיב תקבץ ושרפת, ב. שריפת גוף העיר כדכתיב ושרפת את העיר. ופשוט שספיקו של רבינו כאן הוא רק בדין הא' דשריפת השלל אבל בדין הב' דשריפת העיר ודאי דהדין הוא על העיר ולא על היחיד.
3 ואע"ג דאמר ר"ש (הלחן קיב). מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד, ומבואר דממון צדיקים אבד עבור מה שדור בתוך העיר, מ"מ הא הצדיקים לא חטאו בע"ז ומצד עצמם לא היו נענשים וע"כ דזה דין עונש על הכלל. [המשך מדברי רבינו].
4 אמנם הא לא כל נכסי רשעים אובדין אלא דוקא הנקבצים לתוכה כדאיתא בגמ' (ק"ב), והיינו הקרובים לעיר שיכולים לקבצם לתוך העיר אבל הרחוקים אינו נשרפין כדפריש"י, [אולם הרמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"י פירש באופ"א, ע"ש בגו"כ], וכן מבואר בגמ' שם דממון שנפל בו בירושה ולא היה בעיר אינו נשרף, ועל כרחק שאי"ז דין על היחיד דא"כ מהכ"ח אלו החילוקים, אלא שעיקר הקובע הוא "שלל העיר" ולכן רק הנקבצים לתוכה חן בכלל שלל העיר, וא"כ אין כ"כ ראייה דחל דין עונש על היחיד אלא עיקר הקובע הוא מה שבגדרי "שלל העיר".
5 מצינו באחרונים שדנו לומר על עיקר חלות דין עי"ג שהוא חלות דין חדש על העיר שחל ע"פ ב"ד הגדול של ע"א, וזהו הדין החדש שמשנתה מיחדים למרובים שצריך לדון את "העיר" ולא את ה"יחיד", וזהו הביאור בדעת הרמב"ם ע"ז פ"ד ה"י דמועיל תשובה לאנשי עי"ג דתמוה מאד הנה חייבי מיתות ב"ד עשו תשובה אין מוחליל להם כדאיתא במכות יג, אלא דהתשובה מועילה רק לחלות דין שחל על העיר אבל לא לחלות דין שבתורת יחיד דהוי כשאר העבירות דלא מהני תשובה.
וענין עוד בספר בנין אפרים (סימן ל"ד ע"ג ג') הביא מספר ח"ב ש"ס סימן ל"א "שאין דין עיר הנדחת דין על כל א' וא' מיושבי העיר בפני עצמם אלא על כל יושבי העיר ביחד שנעשים מציות חדשה אחת", וע"ש בבני"א משי"כ לבאר ע"ז דעת ר' נסים גאון המבואר ברי"ף ביבמות כאן.

הליכות והלכות בעניני פרוזבול

**שעורי הגרב"צ פלמן זצ"ל - כתיבת פרוזבול ע"י
בחורי ישיבה**

קיי"ל בגיטין (דף לו.) שאין כותבין פרוזבול אלא א"כ יש ללוה קרקע, ואם אין ללוה קרקע 12 מקנה לו המלוה 13 קרקע שלו ועושים פרוזבול. ולענין הלוואה הנעשית בין ב' בחורי ישיבה שאין לאחד מהן קרקע צ"ע האיך יכתבו פרוזבול.

ודנו לפני הגרא"ל שטיינמן שליט"א דאפשר להחזיר שישנים בהם חשיב כמו שכירות, והרי כותבין פרוזבול אף על קרקע 14 המושכרת לו, ואמר רבינו דאין זה 15 נקראת שכירות, כיון 16 שהנהלת המוסד יכולה להוציאם בכל עת שתחפוץ, ועל כן הורה שיקנה המלוה מאביו חתיכת קרקע מביתו ללווה 17 בעבור פרוטה ויוכל לכתוב פרוזבול. 18

וכע"ז אמר לענין בדיקת חמץ, שכן ישיבה אין לו זכות וקנין בחדר, 19 וא"כ אפשר דאינו מברר על הבדיקה שבחדר שיש בו.

**באלול תשס"ח הגיע רבנו שליט"א כמידי שנה
להתברך ולברך לקראת ר"ה ומרן הגרי"ש דיבר עמו
בעניני פרזבול**

הדברים מובאים מהספר 'משנת איש' אסופת פסקים הלכות והליכות מרן

ההגרי"ש זצ"ל העומד לצאת לאור ע"י תלמידו הרה"ג יעקב ולדשיין

שליט"א ויש"כ

חוב על בנק לענין שמיטת כספים

רבי בן ציון קוק שליט"א: התפרסמה ההנהגה של הרב והראש ישיבה בנוגע לשמיטת כספים השנה. שנותנים הלואה לר' עזריאל אויערבאך יושב ראש ועד הרבנים, וכותבים בפרוטובול חוץ מההלואה הזאת. ובזמן שמיטת

12 ועי' בר"ן (שם) שביאר שהוא מדין זכין לאדם לפי שהדבר בעצמו זכות ולא איכפ"ל במה שנמשך ממנו חוב, אולם הרא"ש (שם סי' ט"ו) כתב דאע"א משום שהקילו בפרוזבול דע"ג החוב הוא לו.

13 ועיי' בגמ' (שם) ובשו"ע (סי' סז סעי' כ"ב) דסגי קרקע כלשהו.

14 וכדאיתא בגיטין (שם) שאפילו אם השאיל לו קרקע סגי בכך, וה"ה אם השכיר לו ורמזש"ר בשו"ע סי' ס"ז סעי' ר"ג. ועי' בראית הנר"א לדיו השרירות (נשח"ס"ה מ"ח).

15 ועיי' גמ' ב"מ דף סו ע"א ושו"ע חו"מ סי' שצ"ב סעי' ה', (ובשו"ת חוקות החיים סי' פ ד"ה ובהיות).

16 וְכִיָּה בְשׂוּיֵית חַיִּים (חו"מ סי' קי"ג) שמי שסמוך על שלחן אחר ויכול לסלקו כל שעה כי לא השאילו ולא השכירו לזמן חשיב כאין לו קרקע, והעתיקו הפתחי תשובה (סי' ס"ז סק"ד), ועי' בסמוך בהערה 115

17 [אבל קנין חליפין לא מהני אלא בפניו של הלוח הזוכה כדמבואר בסמ"ע חו"מ סי' קצה ס"ק י"א ובנתיבות המשפט שם סק"א בביאורים].

18 והגרבי"צ פלמן זצ"ל העיר, דאין צריך לכל זה שהרי אמרו שם בגיטין דאפילו השאילו מקום לתנור ולכירים כותבין עליו פרוזבול, וא"כ אף אם אין שכירות מקריא כיון שיכולים

[illegible]

ובאמת הדברים תלויים בפלוגתא רבנא, דהנה המהרי"ט (בתשו' ח"א סי' ס"ה) כתב להדש דפרוזבול מועילה שאלת קרקע וגם אם אין לו בה קנין שאלה, וזו שהניח דבר בקרקע אלא מחוץ לו (כגון הניח עצצין ברישתו ולא מיחה בו), דמקולי פרוזבול ש' כאן שיעקרו של פרוזבול המקר ב"ד המקר ועליה מצאנו לכתובת לו קרקע כלשהו, וראיתו מניטין דף לו ע"א דמקשה אמאי והא איכא מקומו ולא משני שלא הקנהו המקום בקנין (ועי' בסמוך שהריטב"א כבר עמד בזה), וכן פסק בבסנת האדמה (חומ"מ סי' ס"ז אות ל"ז) שאע"פ שבתמים הדיו אין שאלת קנין לו לאדם עד שחזיק בקרקע וזו שהניח בפרוזבול הקילו, אולם בחת"ס חשובה לעיל (בהערה 113) מבואר לא כן, ועי' בספר דבר אברהם (ח"ב סי' יז סק"ה) שכתב דאפשר דהחת"ס איירי בזמן שאינו משתמש בשעת כתיבת הפרוזבול או בסוף שביעית (בזמן שצריך שיהיה לו קרקע, ועי' בד"ר גביטין שם) ולכן כיון שאין המקום עצמו קנו לו כ"א נתנית רשות גרידא להשתמש בו לפיכך כל שעתא ושותתא זמנא הואי וכל שעה שהוא משתמש היא נתנית רשות מחדש הלכך בזמן שאינו משתמש אין לו כל כולם, אבל המהרי"ט והכנה"ג איירי שמשתמש במקום שניתן לו בשעה זו ולכך דשם יש שמועז או אפילו בלא קנין כותבין פרוזבול. אולם עשה דבריהם תמה דהב"א אברהם (שם) דהמקום כותבין פרוזבול לו קרקע שאלה בלא עשה בו קנין נמי משתמש ברשות מ"מ אלא אינה ראוי' לבגית החוב כי שניה קטילה, דבין לטעם שכתב הר"ש (שביעית פ"י מ"ו) דע"י הקרקע חשוב החוב כגבוי ביד ב"ד, ובין לטעם שכתב שה"י (עיטין לו ע"א) דלא תיקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות שהן נגבין מן הקרקע החוב מילתא דשכיחא, בעינן דוק קרקע הראויה לגבייה, דבאנו הראוי לגביה לא עשה דהוב כגבוי וגם הוי מילתא דלא שכיחא דרוב שטרות קן כשין קרקע ראוי לגבות ממנה, לנתין כשעשה בו קנין אז כיון שיש לשאול קנין במקום שהוא מונה אז איכא חיוב על המשאיל שאם לא יניחנו כאן מחוץ הוא ליתן לו מקום אחר, כמו בשוכר בית סתם דקני העכשאי שם יוציאנו חיוב ליתן לו בית אחר, ואותו זכות יכול גם המלוה לגבות להשתמש בקרקע שטרות שאלה, ע"ד.

הכספים שביעית משמטת את ההלוואה, ובכך נתרמת לקופת הצדקה של ועד הרבנים.

מרן צוק"ל: "הדגשתי שיכתבו הלואה 'לר' עזריאל, שהוא נעשה עבד לווה לאיש מלוה, הוא משועבד. אבל בהלואה 'לועד הרבנים' אין כאן שעבוד הגוף, זה כמו בנק20. (כך נהג בעצמו מרן צוק"ל בפרוצבול שעשה ערב ראש השנה שלהי שנת השמיטה תשס"ח בפני שלשה בביתו. זה לשון חלק משטר הפרוצבול21: "... הן שנה זו שנת השמיטה ויש לי חובות בשטר ובע"פ על אנשים ועל בנקים. הריני מוסרם לב"ד דעיר בני ברק הלא המה הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א ובית דינו שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה למעט הלואה שהלויתי לר' עזריאל אויערבאך שליט"א. ואם אין מועילה מסירה אלא בפני ב"ד הריני מוסר לכם שכל חוב שיש לי למעט הלואה שהלויתי לר' עזריאל אויערבאך שליט"א שאגבנו כל זמן שארצה ...")

רבי בן ציון קוק : כתוב ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. מי שעושה את ההלואה הזאת לר' עזריאל איערבאך ושאל"כ השביעית תשמט את זה לטובת ועד הרבנים, האם זה בכלל צדקה, או לא, כיון שזה ניתן בתורת הלואה ורק אח"כ זה נכנס לקופה של צדקה.

מרן צוק"ל : **שני דברים יש כאן, גם צדקה וגם הלואה.**

מרן זצוק"ל למרן הגראי"ל שליט"א : אלה שנכנס להם משכורת לבנק בערב ראש השנה, קודם לכן היה הלווה הוא (המעביד ה.ה.), אחרי שזה נכנס לבנק, הבנק נעשה הלווה, והבנק נעשה לווה אחרי שכבר עשה פרוזבול, הוא עשה פרוזבול בותיקין, והבנק נעל בשעה שנים עשרה אחד. צריך לראות לעשות את הפרוזבול אחרי הזמן שהבנק נעל.

רבי בן ציון קוק: אם המשכורת נכנסה בשעה עשר, הוא יכול לעשות פרוזבול אחרי עשר. מרן זצוק"ל: כו²². (מרן זצוק"ל בערר ר"ה שלהי שנת

ומצנינו בזה מחלוקת ראשונים, דהר"ט"א (כת"י) בגיטין דף לו ע"א (ד"ה דמנת אסיכ) כתב על קושית הגמ' וז"ל איכא מקומו (ומזה הוכיח המהר"ט) כדמלא משני כוון שלא קעלו המקום בקנין ש"מ שאין צריך לפרוובל שיהיה לו בפרקע קוין; וז"ל: ובדין הוא דהוה יכול לאוקמינה כוון דלא אחזיק ביה בדוכתייה לני קני ליה אלא דן טעמא מותרי תלתא טעמי נקט, ע"כ; ומבאר שצריך שיהיה בו קנין. ונע"ש בשו"ת הרשב"א (סי' אלף סמ"ה) וז"ל: ואפילו השוכר בית מחבירו יכול הוא להשכיר להאכיר ולא אמרו אין השוכר רשאי להשכיר ואין השואל רשאי להשאל אלא במטלטלין, ובמטלטלין שאין דרכן של בעלים להשתכר והשואל עמהם משם שאפשר להבירחן ורצה שיהיו מטלטלין אצל אחרים כו' אבל מטלטלין שאין עומדין להכירה שדרכן של בעלים להשתכר ולהשאל עמהם משכיר ומשאל לאחרים, וזה שאמרו... בגיטין פרק השולח אר"י השאיל מקום להנור וכירה כותבין עליו פרובול ואם איתא דכל משאיל בין כוונת מטלטלין בין בפרקע אל השאיל אלא לזה בלבד היאך כותבין עליו פרובול והלא זה כמו שהתנה בפרוש שלא יחא רשאי להשאל ולהשכיר וליתנו לאחר וכל שאינו ראו לנכותו בחבוב אין כותבין עליו פרובול, ע"כ; ומבאר שכן בפרובול בעין שיהא ראו' לנכותו, ולפי' כשלא עשה קנין דאין ראוי לנכותו פשיטא שכן כותבין פרובול. אולם בחידושי רבינו קרשקש (שנתפס בשם חידושי הר"ט"א) בגיטין דף לו ע"ב כתב דמקולן שביעית הוא דמי אפילו במקום כירה בלבד, ואולי כוונתו שאע"פ שאי' לנכות את מקום הכירה משום שאין השואל רשאי להשאל הוי כן בפרקעות (ודלא כרשב"א), או דסבר דסוגין איירי שהשאל לו מקום תנור וכירים בלבד שום מאדן מן הקנינים וכדכירה מהר"ט ואפ"ה מהני לפרובול, וה"ט לפי שפרובול אין צריך שיהיה ראו' לנכונת.

¹⁹ אמנם רבינו גר"ח קניבסקי שליט"א סיפר שכאיה בחור לומד בשיבת לומז'ה בנ"ט, אמר לו מרן החו"א' שישע בליל ד"ד לבודק דרום ע"כ ברכה, ואחרת רבנו ח"ב, עמו ט"ו, סי' ק"ב. דעת החו"א' דמי במקום שדר שם "במצאיות" ואינו תלוי בקנינים, נזק שכור שעדיין לא דר תלוי במסירת מפתח לחייבו ולרש"י בפסחים דף ד' ע"א הוא משום קנין.

20 בספר שמיטת וחסירות כתב שמרן זצוק"ל אמר לו, דאיכא למימר דעל חובות שחייבים הנאגרים וחברות בע"מ לא יצטרכו לעשות פרדובול למנוע את השמטתם. דיוון דבבאי"ל לא נמי חיוב תשלומין אקרקטא דגברא כלל, ועיקרול של החוב לא ורק על נכסי הבנק והחסרה, ובאופן כזה הולדת התומים לא שייכת דין השמטה.

נכ"י התומים (ס"ז ס"ו סק"ה) "יובאמת לולי מספטינא הייתי אומר וכי דאם מת הלוח והניח נכסים אין בהם שמטה, דעיקר מה שהספדיה התורה הוא לגוש אותו, שהוא משועבד גוף, ונכסי איננו רעבין, ובשביעית פטרה התורה לו כיכול לנוש אותו והפקיעה שיעבוד הגוף, וזהו הלוי אל במוט בלא"ה על ירוש אל שום שיעבוד הגוף, דהוא לא נשתעבד כלל, רק נכסי אביו הם ערבים בשביל אביו, ובמה יחול שמטה, אביו מת, ונכסיו ערבים מיום המלוה, ועליו הוא לא נשתעבד כלל, וא"כ ברור דמסתבר למאוד דיושר הלוח, לא לא שייך שמטה".

לדינא מרדך מרן זצוקל! לשעת פרוזבול על כספים שהופקדו בבנק, כמו שביאר בהמשך.
 כתב בנוסף פרוזבול על "הן שזו זה שנת השמיטה ויש לי חובות בגט"ר ובי"ט על
 אנשינו על בסיס פרוזבול מוסרם וכי".
 מה שהדינאי על בסיס, כ"י בשבות יצחק (קובץ בעניני פ"ג אות י"ג) ששמע ממרן
 זצוקל! שביאר טעמו, כדלהלכה דרין לפרט בשר על כזה שאינו במשמעות הפשוטה של
 המכוב, וכיון שיש נידון אם צריכים פרוזבול כשאין שיעבוד הנוף, אע"פ שלדינא דרין,
 חכמינו יותר טוב בלהדינאי.

21 מה ששמעתי שקרא מתוך השטר בפני השלטה.
22 כתב בשבות יצחק (קובץ בעיניי חרובל פי"ג אות ח') בשם מרן זצוק"ל, שמודע
ההלכות נחשב מעת ההפקדה שאז הבנק אחראי לזה כולו, גם כשהזיכוי בחשבון נרשם
עוד מיזם המחרת, ולכן יכול לעשות פרובוול אחר ההפקדה קודם הזיכוי.
23 עוד כתב בשבות יצחק (שם אות ט') בשם מרן זצוק"ל דסגריית הבנקים בערב ארץ השנה
אינה כמו בקביעת זמן החוב (כמש"כ בשו"ע ח"מ סי' סעי' י') הימלוא את חבירו וקבלו לו
זמן לעשר עינים או יותר, ואין שביעית הבאה חובן הזמן משמטות השתלה אל
חבר ר"ה אל (גויש"ל) אל החוב קיים ואין אפשרות טכנית לנבטו. (מסקינאות אפשרות
למשוך את הכסף בכספומט פשיטא ואין בסגריית הבנקים שאלה של בקיעת זמן החוב)
ובמ"כ שחור טעון לעשר עינים כאשרש חובן הזמן לתבוע עקרו, נחשב שיש עתה חוב,
אפי"כ שיצטרך להפסיד רוחים ושלש קנס או להחליטו שבועים.

השמיטה תשס"ח, לא עשה את הפרוזבול בבית מדרשו אחרי תפילת שחרית, אלא בהמשך היום בביתו.)

הלואה לצורך שמיטת כספים

וברשימות הרה"ג רבי עמנואל רלב"ג שליט"א כתב בהאי ענינא: לפני זמן השמטת כספים בשנת השמיטה הקודמת, פורסמה קריאת רבנים ת"ח שליט"א מועדות הצדקה, המלצה לקיים מצוות השמטת כספים ע"י נתינת הלואה לגבאי הצדקה, שתאריך פרעונה בער"ה ולא לכלול הלואה זו בפרוזבול (או להלוות אחר עשיית הפרוזבול). וממילא הלואה זו תשמט ויקיים המלוה מצוות השמטת כספים, וגם צדקה לקופות הצדקה.

שאלתי למורי מרן הגר"ח ק"ק שליט"א האם מקיימים בזה מצוות צדקה וממילא ניתן לחשב כסף זה בכלל המעשר כספים, או שזו הלואה גרידא ואין לחשב כסף זה בכלל מעשר כספים. ואף לשי' הרמב"ם (וכמו שהביאו באהבת חסד) שהלואה לעני הוי בכלל צדקה הרי כאן עוסקים בהלואה לגבאי שאינו עני ואינו נזקק לכסף זה לעצמו.

וענה מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א: זה גרם למצות חסד ולא צדקה.

עקב פרסום פסקו של מרן הגר"ח ק"ק שליט"א ביקשו במקומות תורה רבים להודיע לכל מי שהלווה כסף לגבאי, לא לחשב כסף זה בכלל מעשר כספים. שאלתי את דעתו של מורי מרן הגר"ח ק"ק שליט"א שטען שלדעתו זה כן נחשב לצדקה היות ומצד דיני חו"מ הלואה זו הינה ברת תביעה, א"כ עצם זה שהמלוה לא מממש את היכולת לגבות את הכסף הוי כאילו לקח ונתן בחזרה שזוהי וודאי צדקה וממילא יכול להוריד כסף זה מחשבון המעשרות. (והיינו כיון שניתן לדרוש את החוב קודם ר"ה שאז גם מדיני יו"ד מותר לגבות החוב, א"כ חשוב שעשה בזה גם צדקה)

שוב שאלתי את פי מרן הגר"ח ק"ק שליט"א האם לשיטתו ראוי שגבאי הצדקה ינסה להחזיר הכסף למלוה וכשיסרבו לקחת יאמר להם הגבאי, אעפ"כ, שאז תהיה הסכמת המלוה להשאיר את הכסף ביד הגבאי כנתינת צדקה גמורה, וממילא ניתן לחשבה לכו"ע בכלל מעשר כספים. וענה שלכאן ראוי לעשות כן.

הצורך בתקנת פרוזבול

באילת השחר (גיטין ל"ו ב') תמהנו למה הוצרכו לתקנת פרוזבול משום שלא רצו להלוות, והרי אם זמן הפרעון אח"כ שביעית אינה משמטת ואם זמן הפרעון קודם הרי ישלם לו קודם, ואם חושש שלא יהי' לו כסף לשלם בזמן שקבע ויצטרך להמתין עד שתעבור שביעית, הרי יש לו עצה דביום האחרון הוא יאריך את זמן ההלואה על אחרי שמיטה דאז לא ישמט ועמ"ש"כ שם. והגר"י סוקל שליט"א הביא בזה מדין מחילה, דהנה יל"ע אי יוכל המלוה להרויח זמן ההלואה כעל כרחו של הלוה, ושמעתי ממו"ר רבינו הגר"א ל שטינמן שליט"א להוכיח דלא מהני הרווחת ומן בע"כ של הלוה דאל"כ אמאי הוצרכו לתקן פרוזבול הלא יוכל המלוה להרויח הזמן עד אחר ר"ה ובהא קי"ל דאין שביעית משמטת כדון מלוה לאחר עשר שנים, ועכ"ל דלא מהני עיצה זו כיון דהלוה לא יסכים להך הרווחת זמן ובעל כרחו לא מהני שו"מ בסי חלקת יואב שג"כ כתב דין זה וראי' זו. (קונטרס השיעורים קידושין עמ' צ).

יום היארציית של מרן האדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל נלב"ע כ"ו אב תשל"ט

בדרך לארץ ישראל

כשקבלו רבנו והרבנית את האישורים לעלות לארץ ישראל, ביקשה הרבנית מרבנו שיעבור דרך האדמו"ר מסאטמר שהיה אז בז'נבה, שאינה רוצה לעשות צעד גדול כזה של עליה לארץ ישראל בלי לקבל ברכה מאדם גדול. ואז היא נכנסה להאדמו"ר וסיפרה לו שהם עולים לארץ ישראל, ושאל אותה האדמו"ר כיצד היא לא חוששת מהציונים. ואמרה לו שהיא היתה מדריכה על 300 בנות וחינכה אותם, והיא לא חוששת מהשפעה. והסכים עמה האדמו"ר ושאל לשמו של בעלה. וראה מה שהבאנו באריכות בגליון פר' שופטים תשע"ד. ואז רבנו נכנס לדבר עם האדמו"ר זצ"ל. ואז התחבט האדמו"ר בענין האם כדאי לו לעלות לארץ ישראל. וביקש מרבנו שכשיעלה לארץ ישראל ילך לראות את השטיבל של חסידי סאטמר בירושלים, כדי שיגיד לו מה קורה שם, והאם יש שם בני עליה שכדאי לבוא לשם.

וכשרבנו עלה לארץ ישראל שבת ב' פעמים בירושלים לצורך זה, והתפלל בשטיבל של סאטמר ואח"כ ערך את מכתבו לאדמו"ר זצ"ל שבו סיפר לו את אשר ראה. וכמו"כ הלך עם מכתב מהאדמו"ר מסאטמר להרב שלמה זלמן פינס זצ"ל, ששם הציע את הענין האדמו"ר ע"ד עלייתו לארץ ישראל.

בארץ ישראל

ובאחד הפעמים שהגיע האדמו"ר לארץ ישראל לג' ימים, נכנס אליו רבנו שליט"א ושוחח עמו זמן רב. ויש בזה עוד פרטים ואכמ"ל.

שבת פרשת פרה בציריך

סיפר רבנו שאחרי המלחמה הגיע האדמו"ר ר' יואל מסאטמר זצ"ל לשווייץ ושבת אחת היה ברית אצל משפחת ר' פנחס אטלס בציריך, והגיע לשבות עמנו, זה היה בפרשת פרה והוא התפלל אצלינו בבית כנסת אגוד אחים והיה בעל קורא בעצמו, וכן ערך שם את שולחנו [טיש] וזכרוננו שאכל את הדגים בידיים עשה"כ כל דגי הים בידכם נתנו אבל שאר הסעודה אכל במזלג. אח"כ אמר דרשה גדולה מענין פרשת פרה ע"ד המדרש (ילקוט ר"פ חוקת) כשעלה משה למרום שמע את הקב"ה אומר אליעזר בני אומר עגלה בת שנתה פרה בת שתיים וכו' ואמר בזה פלפול גדול ונורא. במוצ"ש קיבל קהל והיה אצלו תור ארוך. המשב"ק ר"י אשכנזי אמר לי לבוא אחרי 12 בלילה ואכן באתי ודברתי אז עמו בהרבה מקומות בש"ס.

המשא ומתן

והנה האדמו"ר דרש בענין עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים וכו' בריש מס' פרה, והביא להק' על מים שאין להם סוף דק"ל שאם נפל למים שאין להם סוף לא תינשא, אך אם נישאת לא תצא, משום דרובא מתים, וקשה דהא הוי רוב נגד ב' חזקות, א' חזקת אשת איש, ב' חזקת חי של הבעל. ושאל אותו רבנו יבלחט"א [כשנכנס אליו במוצ"ש] שהם ב' חזקות התלויות זו בזו, דכל החזקת אשת איש היא רק מחמת שהוא חי, דאם הוא מת אינה אשת איש, ולמה נחשב לב' חזקות.

ורגיל רבנו לומר שכעת נראה לו שהאדמו"ר היה צודק.

יום הארציט של מרן הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין הנצי"ב זצ"ל נלב"ע כ"ח אב תרנ"ג

רבנו שליט"א קיבל מש"ב הגרש"ז זצ"ל ומהגאון רבי ישראל גרשון בן הגר"ח זצ"ל אודות מרן הנצי"ב והבאנו כאן כמה ענינים.

יוצאי חלציו

הנצי"ב היה חתן הגר"א איצלה מוואלז'ין הוא התחתן בגיל 13 ובגיל 15 נולד לו בנו ר' חיים ברלין.

בנו ר' חיים היה נראה זקן ממנו. בזיוג שני נשא הנצי"ב את בתו של גיסו בעל הערוך השולחן ונולד לו בנו מאיר, וכשנפטר הנצי"ב הוא היה בן 12.

התמדה עצומה

שמעתי מרבי ישראל גרשון דהנצי"ב מיד אחרי החתונה שלו עלה לעליית הגג וישב למד בהתמדה עצומה יומם ולילה במשך עשרים וחמש שנה! ולא ירד מן העליה לצורך שום דבר חוץ מתפילות וצרכי הגוף. ולמד עד כלות הכוחות, וכך למד בהתמדה רבה ורכש לעצמו בקיאות נפלאה וגדולה בכל חדרי תורה.

[ולפני כן היו מזלזלים בו שפ"א ראו אותו לומד קצות, אמרו לו זה לא בשבילך תלמד גמרא רש"י טוב, וזה מספיק לך].

החזיק את כל הישיבה

ישיבת וואלז'ין נוסדה בערך בשנת תק"פ ועמדה עד שנת תרנ"ב, במשך שבעים ואחת שנה החזיקה הישיבה, והנצי"ב היה ראש הישיבה כמעט חמשים שנה, הוא זה שהחזיק את הישיבה, מתחילה היו שלא החזיקו ממנו כ"כ ולא זכו להכיר ערכו, אבל בסופו של דבר הוא זה שהחזיק את כל הישיבה. וזכה לזה בזכות התמדה והענוה המופלגת שלו.

ספר על הספרי

ר' שמחה זליג סיפר לי, שכידוע הנצי"ב חיבר ספר על השאלות, ופתאום בא ונכנס לישיבה ואומר שיש לו ספר על הספרי, וכולם התפלאו! רואים שהעיקר תלוי בסייעתא דשמיא.

ובאמת בחיבור שלו על השאלות הראה את כחו הגדול בבקיאות ובפפול. היה לו חיבור שלם על הספרי אלא שלא נדפס בחייו רק אחרי פטירתו, ואמנם כבר הגר"ז שם עין על החיבור הזה.

בקיאות

הנצי"ב היה בקי עצום וידע את כל התורה כולה. בישיבת וואלז'ין היו אומרים בבדיחותא: ר' הערש לייב (הנצי"ב) יודע ש"ס, ר' חיים יודע רמב"ם, ופלוני המנקה יודע את הבית מדרש.

לימוד הרא"ש

אמר רבנו ששמע שכמדומה שהנצי"ב היה חוזר על תלמודו בימי שישי ע"י לימוד הרא"ש, שהוא מעתיק הסוגיות עם הדינים להלכה.

מרומי שדה

בואלאז'ין הי' ההספק דף ליום. הנצי"ב הי' אומר שיעור בימי ראשון, שני ושלישי, כל יום דף, ורבי חיים מבריסק - אחרי שהוא נהיה ראש ישיבה - הי' אומר בימי רביעי, חמישי, [ביום שישי כמדומה לא היה שיעור] כל יום למדו דף ועל מה התעכבו? תראו בספר מרומי שדה שבכל דף יש הערה אחת או שתי הערות וזה מה שהספיקו ביום אחד. הנצי"ב היה קורא את הדף ומעיר הערות, והיו נמצאים בשיעורים גדולי העולם הגר"ב זצ"ל ועוד, והגר"ח היה אומר שטיקעל על הדף, ואם לא היה לו שטיקעל היה קורא את הדף ויודר.

יום הארציט של הגאון הגדול רבי אברהם פאם זצ"ל נלב"ע כ"ח אב תשס"א

מכתב אחרי פטירת רבי אברהם

ח' אלול תשס"א
זה עתה הסתיימו שבעת ימי האבל על אחד בדורו, הגאון הגדול הרב אברהם יעקב הבהן פאם זצ"ל, ראש ישיבת תורה ודעת, חבר מועצה גדולה התורה דאמריקא, אשר הרביץ תורה ויראה לעדרים זה למעלה מיובל שנים בארה"ב.

במשך כל ימיו היה הרב פאם מסור בגוף ובנפש לחינוך הטהור של ילדי ישראל בכלל וילדי העולים מרוסיה בפרט. לפני כעשור הקים הרב פאם את ארגון שובו להצלת ילדי העולים מרוסיה המגיעים לארץ ישראל, ומאז נוסד הארגון ועד יומו האחרון לחייו ממש ניטל לייוה והשגיה באופן אישי על פעילות של הארגון תוך מסירות נפש ממש.

הארגון התחיל לפני כעשר שנים וכיום גדל בעז"ה לרשת של כ-500 מוסדות הפרושים לארכה ולרחבה של ארץ ישראל והכוללים גני ילדים בתי כפר יסודיים ועל יסודיים פנימיים ישיבה גדולה וכולל אברכים ומתחנכים בהם אלפי עולים ועוד הוד נטויה.

הרב פאם זצ"ל ביקש בדינר השנתי של שובו לפני כחצי שנה מרבנו של עולם לתת לנו עוד קצת זמן, ואז נוכל להביא לרבינו של עולם ארץ ישראל של "כל בניך למודי ה'", אבל דא עקא הרב הגדול עזב אותנו והשאיר את הארגון כספינה בלי קברניט.

על כן אנו קוראים בזה קריאה גדולה ונרגשת להמשיך את המפעל שהקים הגאון הגדול, ואשר הצהיר בכתב ידו שארגון שובו הוא הארגון היותר קרוב

לעילוי נשמת הורינו וזקננו היקרים

הרב ר' אברהם בן ר' מנחם הלוי זצ"ל וזוגתו מרת אסתר בת ר' ישראל מאיר ע"ה.

הרב ר' דוב בער בן ר' אברהם מאיר זצ"ל. וזוגתו מרת שרה בת ר' שמחה זעליג ע"ה.

הרב ר' שמחה זעליג בן ר' מרדכי שלום זצ"ל וזוגתו מרת באשא לאה בת ר' אלעזר זצ"ל.

הרב ר' ישראל מאיר בן ר' מנשה הי"ד וזוגתו מרת מלכה סלוה בת ישראל שמואל ע"ה תנצב"ה

להערות והארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון. ולתרומות והנצחות נא לפנות: 0527680034@okmail.co.il או ל

0527680034 בין הסדרים או בת. ד. 5397 ירושלים או בפקס 0722164414 ולציין עבור כאיל תערוג

וכך למדו את כל הש"ס במשך 12 שנה מברכות ועד נדה.

זלגו עינו דמעות

בישיבת וואלז'ין היה התמדה עצומה למדו יומם ולילה ולא היה זמן ריק מלימודים. כשהנצי"ב היה נכנס להיכל הישיבה בשנים עשרה בלילה ורואה את התמדה של הבחורים היה בוכה מרוב התפעלות. והיה דרכו לעמוד ליד הכיור ולהשגיח עליהם בלימודם.

מעשה על הרמב"ם

סיפר הנצי"ב שפעם שאלו לרמב"ם היכן מקור הלכה למה שכתב, ואמר שבשעה שכתב זכר וקעת איננו זוכר, אולי שם המקור, ובדקו וראו שלא שם המקור, אמר אולי שם? ולא מצאו, עד שבסוף מצאו את מקור.

והנצי"ב היה מונה את המקומות, שהרמב"ם חשב שזה המקור וכיצד דחו משם ומה נאמר בסוף.

סגירת הישיבה

הנה ישיבת וואלז'ין תמיד למדו יומם ולילה ובכל זאת נסגרה כנראה מרוב חטאים בעולם. וגם יתכן דהיה חסרונות בפנים. [נ"פ"א ראה הנצי"ב בחור שהגיע ביום הכיפורים בשעה 9 לתפילה והיה נראה אחרי מקלחת, נגש אליו הנצי"ב וסטר לו על פניו וזרקו מיד מהישיבה].

והוסיף: גם וואלז'ין נסגרה בגלל מחלוקת, וכשיש מחלוקת שום דבר לא יעזור. [וכגון בזמן שגזרו גזירות על בחורי ישיבות, אמר רבנו שזה שמדברים נגד גדולי ישראל או מלגלים על גדולי ישראל זה הסיבה לפורעניות וכמבואר בספר חסדים א"י רט, וז"ל אם תראה בית של צדיק או בהכנס"ס חרב או רשעים דרים בו דע שישאלהו היו דרים בו דרך בזיון. וכן בהמדר"ר שנוהגים בו קלות ראש סופו נפל ביד ערלים דיו לעבד שיהא כרוב כי לא נהגו נכרים קלות ראש ובזיון בבית ה' עד שנהגו בו ישראל שנאמר (ירמיה ד' י"א) המערת פריצים היה הבית הזה ואח"כ ואורה כל עוברי דרך לעולם לא יעשו הערלים רעה אלא א"כ יעשו ישראל תחילה רעה ביניהם זה לזה ולא יתבזו ת"ח אא"כ יבזו זה לזה תחילה, או שמבזין את התורה ואין מוחין בידם, והיינו שזה גורם שיקטרגו על הבחורים].

והבחורים בוואלז'ין מסרו את הראש ישיבה שעושה צרות לבחורים, וכך נסגר הישיבה.

והבחורים עברו לישיבת סלבודקה, ומאז החלה הפריחה של הישיבה בסלבודקה.

שיר השירים

סיפר לי הגאון הגדול ר' יעקב אדלשטיין שליט"א שזקנתו ע"ה היתה גרה בילדותה בסמיכות להנצי"ב והיתה שומעת אותו כל ער"ש קורא שיר השירים בנעימה מיוחדת, ומרוב פעמים ששמע היתה חוזרת על כל המגילה בע"פ.

*וראה בגליון פר' עקב תשע"ד מה שרגיל רבנו לספר על השגחה שגרמה שהנצי"ב ור' חיים נקברו כאותו בית קברות אחד ליד השני.

*על שמחת בית השואבה בואלז'ין כתבנו בגליון סוכות תשע"ד.

יום הארציט של הגאון הגדול רבי אברהם פאם זצ"ל נלב"ע כ"ח אב תשס"א

לכלי לפנשי, ואדברב יש עלינו לתמוך ביתר עוז וביתר שאת כדי שנוכל לראות באמת וכל בניך לימודי ה" ומוצה גדולה על כל אחד ואחד מאוהבי ה רודפי צדקה וחסד שבכל אתר ואתר להחליץ חושים ולבוא לעזרת האירגון ביד רחבה ולסייע להם להמשיך ולהגדיל את פעילות הארגון הקדוש שובו להגדיל תורה ולהאדירה. ועליו חתמו מרן הגר"ש זצ"ל ויבדלח"ט מרן רבנו שליט"א (מוסף שבת קודש סוכות תשס"א)

מוציא יקר מזולל

בס"ד לכ' עסקני 'שובו' ובראשם הגאון ר' אברהם יעקב הכהן פאם שליט"א אך טוב וברכה כל הימים.

בדברים האלה באתי לחזק העוסקים במצוה גדולה של מוציא יקר מזולל להציל נפשות משחת ולקרבם לאבינו שבשמים, יתן השי"ת שמכניס שאתם מתנסים כעת יתקדש שם שמים ויתרבו עובדי השי"ת כרצונו ית"ש, גם נזכה לגאולתנו במהרה בימינו ומקדש כל מכוני יקום. (קובץ אמרות ס' טש)

לא בא לכלל כעס

שח הרה"צ ר' נתנאל קוין שליט"א כאשר הייתי בארץ הקודש, נכנסתי אל הגאון הגדול רבי אהרן יודא ליב שטיינמן שליט"א ומסרתי לו ד"ש מהראש ישיבה רבי אברהם. ואמר הגרא"ל בהתפעמות שרבי אברהם הוא בעל נעימות ועדינות בלתי מצויה. אמרתי לו: זה לי שמונים שנה שאני מכיר את רבי אברהם ואני יכול לומר שמעולם לא ראיתי בא לכלל כעס. (מוסף שב"ק בראשית תשס"ב)